

УДК 378.015.31:57.081.1

Анастасія ВАРЕНИЧЕНКО

м. Мелітополь

varenychenko2013@gmail.com

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті досліджується феномен професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи; уточнено і цілісно розкрито її сутність. Висвітлені структурні компоненти професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування екологічної культури і проаналізовано їх зміст: мотиваційно-ціннісний (сукупність потреб, мотивів, інтересів, ціннісних орієнтацій, ставлень, адекватних цілям і завданням), інформаційно-когнітивний (екологічно значущі знання, їх сприйняття, розуміння, усвідомлення та використання), діяльнісно-поведінковий (професійно значущі уміння та навички, природодоцільність вчинків у навколишньому середовищі).

Ключові слова: підготовка майбутнього вчителя початкової школи, екологічна культура, структурні компоненти підготовки: мотиваційно-ціннісний, інформаційно-когнітивний, діяльнісно-поведінковий.

Антропогенний вплив на природу призводить до швидкого темпу загострення екологічної кризи глобальних масштабів.

Науковці зазначають, що погіршення екологічної ситуації в багатьох точках земної кулі обумовило сьогодні дедалі більшу увагу суспільства до питань сформованості екологічної культури, і все більше погляди і надії людей звертаються до школи, ключовою фігурою у якій є професійно-підготовлений вчитель, який має сформувати еколого-орієнтовані цінності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що на сьогодні накопичено значний матеріал із проблеми підготовки вчителя до формування екологічної культури. Разом з тим слід зазначити, що ще недостатньо опрацьовані питання змісту освітніх програм, діагностики готовності студентів до формування екологічної культури, форм і методів організації процесу підготовки майбутніх учителів у цьому напрямі.

За останні десятиліття в Україні розроблено науково-педагогічні основи підготовки майбутніх фахівців, створено для неї реальні передумови правової бази: прийнято закони «Про освіту» (1991), «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991), «Про загальну середню освіту» (1999), Концепція екологічної освіти України (2001), «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» (2010), «Про вищу освіту» (2014), Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), галузеву Концепцію розвитку непервної педагогічної освіти (2013), та інші нор-

мативно-правові акти, де професійна підготовка майбутнього вчителя до формування екологічної культури визнано одним із пріоритетних напрямів у галузі освіти.

Але, на жаль, рівень готовності вчителів початкової школи до формування екологічної культури вказує на те, що професійна підготовка не задовольняє потреби сучасної школи.

Саме тому, необхідно звернути увагу на структурні компоненти професійної підготовки майбутнього педагога.

Дослідження проблем, пов'язаних зі структурними компонентами професійної підготовки майбутнього вчителя стали предметом наукового аналізу таких дослідників як Н. Іполітова, Т. Поніманська, А. Шоканова, М. Елькін, О. Назаренко, Л. Панова, Л. Романенко, В. Саюк, О. Зейналова, Е. Артамонової, А. Захлебного, І. Зверева, Л. Кондратової, Н. Мінаєвої, Г. Пустовіта, Р. Сейтжанової, Н. Яремчука, В. Ніколіна, Є. Копилець.

Проблема підготовки майбутнього вчителя до формування екологічної культури молодших школярів розробляється у працях вітчизняних учених: В. Борейко, В. Крисаченко, Л. Лук'янової, М. Дробноход, Н. Лисенко, С. Совгіра, Р. Науменко, И. Павленко, О. Дорошко, О. Листопад, О. Плахотник, Г. Пустовіт, Г. Тарасенко, М. Швед, В. Мелаш [1; 3; 4; 5].

Проте деякі твердження потребують уточнення і розгорнутого розгляду. Зокрема, це стосується дослідження і висвітлення структурних компонентів підготовки майбутнього вчителя початкової школи, що сприятиме кращому їх розумінню і ефективному формуванню.

Тому метою даної статті є теоретичне обґрунтування сутності структурних компонентів підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування екологічної культури і визначення їх змісту і взаємообумовленості.

Професійна підготовка майбутнього учителя початкової школи – це цілісна педагогічна система, функціонування якої передбачає створення умов для розвитку його особистості на основі оволодіння необхідними для педагогічної діяльності знаннями, уміннями і навичками, розвитку професійно та особистісно-значущих якостей, що забезпечують ефективність педагогічної діяльності.

Підготовка майбутнього вчителя до формування екологічної культури має свою структуру, яка може бути визначена за допомогою психолого-педагогічного аналізу, який спрямований на визначення її структурних компонентів, на розкриття тих особистісних факторів і внутрішніх механізмів, без яких неможливо здійснити педагогом його професійні функції [1, 51].

Вивчення психолого-педагогічних досліджень з питання структури професійної підготовки майбутнього педагога показує, що більшість авторів включають до її складу як невід'ємні компоненти знання, уміння та навички, але на перше місце виводять особистісні характеристики спеціаліста.

Так, Н. Іполітова, Т. Поніманська, А. Шоканова виділяють у складі підготовки майбутнього вчителя до професійної педагогічної діяльності три взаємопов'язані аспекти, що характеризують відповідно морально-психологічний, теоретичний і практичний напрями підготовки до професійно-педагогічної діяльності: особистісний (відображає міру внутрішньої готовності майбутнього вчителя до цього виду діяльності), когнітивний і праксеологічний (відображає міру зовнішньої процесуально-діяльнісної форми прояву відповідних характеристик у комплексі й окремо).

На думку Е. Артамоної, А. Захлебного, І. Зверева, Л. Кондратової, Н. Мінаєвої, Г. Пустовіта, Р. Сейтжанової, Н. Яремчука компонентами підготовки фахівця мають бути: когнітивний (екологічно значущі знання, від сприйняття до їх розуміння, усвідомлення та використання); аксіологічний (екологічні цінності, оцінки, ставлення, переживання, «емоційний резонанс»); нормативний (моральний і екологічний імператив, етичні норми, правила, екологічні традиції); творчо-діяльнісний (досвід творчої,

проективної еколого-доцільної діяльності); поведінковий (природодоцільність вчинків у навколишньому середовищі).

Отже, у дослідженнях більшості авторів простежуються загальні компоненти підготовки майбутніх учителів, їх сутність, виділяються блоки, що характеризують діяльність учителя у процесі формування екологічної культури. На основі їх аналізу у структурі підготовки майбутнього вчителя початкової школи нами виокремлено три компоненти: *мотиваційно-ціннісний, інформаційно-когнітивний, діяльнісно-поведінковий*.

Мотиваційно-ціннісний компонент підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування екологічної культури утворений сукупністю мотиваційної сфери та соціальних, екосоціальних, психологічних і педагогічних цінностей, створених людством і включених у цілісний процес формування екологічної культури на сучасному етапі розвитку освіти.

Основою мотиваційно-ціннісного компонента є екологічна спрямованість особистості, у якій можна виділити такі домінуючі мотиви: переконаність у необхідності збереження природного середовища як найважливішої цінності суспільства; переконаність у необхідності забезпечення екологічної вихованості учня як цілісної якості особистості; усвідомлення особистої причетності до справи формування екологічної вихованості, почуття відповідальності за його результати.

Не менш важливе значення надаємо формуванню у студентів *інформаційно-когнітивного компонента*, що передбачає адекватне сприйняття, осмислення природних і соціальних процесів навколишнього світу (відображення, пізнання, моделювання), визначає систему знань як безліч пов'язаних між собою елементів, які становлять цілісне утворення і характеризуються такими якостями, як гнучкість, динамічність, варіативність, прогностичність, наступність, цілісність.

Інформаційно-когнітивний компонент відображає інформованість майбутнього вчителя початкової школи про сутність і зміст педагогічної діяльності, про вимоги до особистості вчителя, а також рівень знань, необхідних для ефективної професійно-педагогічної діяльності (загальнопедагогічних, методичних, фахових).

Інформаційно-когнітивний компонент передбачає наявність у майбутнього вчителя теоретичних знань з основ екології, знань структу-

ри та змісту глобальної екологічної кризи, її причин, шляхів виходу, методів вирішення проблем у галузі навколишнього середовища, що має слугувати фундаментом готовності вчителя до професійної діяльності з екологічного виховання дітей.

Діяльнісно-поведінковий компонент підготовки майбутнього вчителя до екологічної культури пов'язаний із практичною екологічною діяльністю, який включає вміння творчо застосовувати на практиці способи і прийоми природоохоронної діяльності, реалізовувати екологічні знання, застосовувати різноманітні технології, форми та методи екологічного виховання, оперативно реагувати на інноваційні процеси в екологічному вихованні.

Будь-яка діяльність, яка здійснюється суб'єктом, включає в себе мету, засіб, процес перетворення і результат. Організація дослідницької, практичної, творчої діяльності, а також діяльності, пов'язаної із пошуком і засвоєнням знань у рамках підготовки майбутніх учителів у процесі формування екологічної культури, покликана вдосконалювати їхні екологічні знання (раціональне використання природних ресурсів, екологічний світогляд, антропоєкологія, коеволюція), формувати у них уміння (вивчення природи, оцінка стану навколишнього середовища, збереження сприятливих умов навколишнього середовища, з відновлення природи), навички екологічного моделювання і прогнозування [3, 34].

Виділені нами компоненти підготовки перебувають у тісній взаємодії, утворюючи цілісну динамічну систему, яка відповідає основним проявам професійно-педагогічної діяльності майбутнього вчителя початкової школи щодо формування екологічної культури [2, 79].

Проведений аналіз наукових здобутків із підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування екологічної культури пока-

зав, що проблема формування екологічної культури стала об'єктом уваги філософських і соціологічних досліджень, які розглядають екологічні проблеми як загальнолюдські.

Нами було виокремлено структурні компоненти професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи: мотиваційно-ціннісний, інформаційно-когнітивний, діяльнісно-поведінковий. Однак слід зазначити, що така структура підготовки не розкриває всіх компонентів і змістовну сторону цього складного феномену.

Ці компоненти мають різну вагу як в окремих вікових і соціальних групах, так і в окремих особистостей, тому одним із найважливіших завдань формування екологічної культури є, з одного боку, формування усіх компонентів, а з другого – гармонійне їх поєднання.

Подальші наукові пошуки з цієї теми можуть стосуватись аналізу і обґрунтуванню критеріїв та показників готовності майбутніх учителів початкової школи до формування екологічної культури.

Список використаних джерел

1. Лук'янова Л. Б. Екологічна освіта у професійно-технічних навчальних закладах: теоретичний і практичний аспекти: Монографія. – К., Міленіум, 2006. – 252 с.
2. Пехота О. М. Особистісно-орієнтоване навчання : підготовка вчителя : монографія / О. М. Пехота, А. М. Старєва. – 2-е вид., доп. та перероб. – Миколаїв : Іліон, 2006. – 272 с.
3. Підготовка майбутніх педагогів до реалізації екологічної освіти для сталого розвитку: навч.-метод. посіб. / В. Д. Мелаш, В. В. Молодиченко, О. В. Гнатів, Н. В. Вахняк, Ю. Ю. Сасенко, А. Б. Варениченко [за заг. ред. проф. В. В. Молодиченко]. – Мелітополь, 2017. – 250 с. (Серія: «Екологічна освіта для сталого розвитку»).
4. Совгіра С. Динаміка психолого-педагогічних умов формування екологічного світогляду молоді : наук.-метод. посіб. / Світлана Совгіра. – Вінниця : ПП «Видавництво «Тезис», 2008. – 192 с.
5. Тарасенко Г. С. Взаємозв'язок естетичної та екологічної підготовки вчителя в системі професійної освіти : монографія / Тарасенко Г. С. – Черкаси : Вертикаль, 2006. – 308 с.

Anastasiia VARENYCHENKO
Melitopol

STRUCTURAL COMPONENTS TRAINING OF FUTURE ELEMENTARY SCHOOL TEACHER TO FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE

The article deals with the phenomenon of training future elementary school teacher; clarified and comprehensively reveal her identity. Highlights structural components of training future teachers of elementary school to the formation of ecological culture and analyzed their contents: motivational-value (a set of needs, motivations, interests, values, attitudes, appropriate goals and objectives), information and cognitive (environmentally significant knowledge of perception understanding, awareness and use), activity-behavioral (professionally significant abilities and skills of nature expediency behavior in the environment).

Key words: training future elementary school teacher, ecological culture, structural components of the preparation: motivational value, information and cognitive-behavioral and activity.

Анастасія ВАРЕНИЧЕНКО

г. Мелітополь

СТРУКТУРНЫЕ КОМПОНЕНТЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ К ФОРМИРОВАНИЮ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

В статье исследуется феномен профессиональной подготовки будущего учителя начальной школы; уточнено и целостно раскрыто ее сущность. Освещены структурные компоненты профессиональной подготовки будущего учителя начальной школы к формированию экологической культуры и проанализированы их содержание: мотивационно-ценностный (совокупность потребностей, мотивов, интересов, ценностных ориентаций, отношений, адекватных целям и задачам), информационно-когнитивный (экологически значимые знания, их восприятие, понимание, осознание и использование), деятельно-поведенческий (профессионально значимые умения и навыки, природоцелесообразность поступков в окружающей среде).

Ключевые слова: подготовка будущего учителя начальной школы, экологическая культура, структурные компоненты подготовки: мотивационно-ценностный, информационно-когнитивный, деятельностно-поведенческий.

Стаття надійшла до редколегії 05.02.2017

УДК 37.013.42:364

Анна ВЕНГЕР

м. Миколаїв

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА МОДЕЛЬ ФАХІВЦЯ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

У статті здійснено теоретичне дослідження соціально-психологічної моделі фахівця із соціальної роботи. Аналізуються вимоги сучасності до спеціаліста соціальної сфери. Визначено структурні складові вимог до фахівця соціальної роботи. Охарактеризовані вимоги до схильностей та інтересів, психофізіологічні вимоги, вимоги до емоційно-вольової сфери, вимоги до інтелекту, вимоги до морально-ділових якостей. Підкреслено необхідний рівень професійної освіти фахівця з соціальної роботи.

Ключові слова: фахівець із соціальної сфери, професіоналізм, компетентність, професійно-важливі якості, емоційна стійкість, моральна норма, моральні переконання, «модель».

Виховуючи сьогодні студентську молодь ми будемо майбутнього фахівця, так як студенти спеціальності «соціальна робота» отримують базові знання з таких дисциплін як «Історія соціальної роботи», «Основи педагогіки», «Девіантологія», «Основи консультування», «Конфліктологія», «Основи загальної психології», «Психологія управління», «Соціальна робота з різними категоріями клієнтів», Вступ до спеціальності «Соціальна робота», «Психодіагностика», «Соціальна психологія», «Квалітологія» та інші. Ми можемо говорити про те, що сьогодні вимоги саме до фахівця соціальної сфери наповненні наступними вимогами: фахівець повинен володіти ґрунтовно теоретичними знаннями та здобути практичні навички в роботі, якість освіти залежить від структури матеріалу та його сприймання, від індивідуальності студента та презентаційності викладача. Особливості розвитку соціальної сфери суспільства, ускладнення суспільного життя громадян

внаслідок соціальної, економічної і політичної кризи держави потребують прогресивних підходів у підготовці фахівців, формуванні вітчизняної інтелігенції, еліти нації. Професійна підготовка фахівця із соціальної роботи основана на кваліфікаційних вимогах, що поєднують у собі сукупність професійних вимог, характеристик, показників, цінностей, ролей, функцій тощо. Завдання, яке стоїть сьогодні перед вищою школою – виховати конкурентно спроможних фахівців з високим рівнем знань.

Мета статті – висвітлити узагальнені відомості про поняття «професіоналізм», «компетентність» і «модель». Зазначити вимоги до фахівця соціальної сфери.

Останнім часом у науковий обіг увійшли поняття «компетентність», «професійно-важливі якості». Аналіз літератури з цієї проблеми показує всю складність, багатомірність і неоднозначність трактування самих понять. Найвідоміші праці В. Байденко, Н. Бібік, Н. Гріша-